

Agnieszka Szwalec

Uniwersytet Jagielloński

MECHANIZMY TRANSFORMACJI NAZW LEKÓW DOKONYWANE PRZEZ NIEKTÓRYCH PACJENTÓW

Celem niniejszego artykułu¹ jest przedstawienie, w jaki sposób niektórzy pacjenci nabywający dane preparaty w aptekach modyfikują ich nazwy, które niejednokrotnie przybierają zabawne formy. Pacjenci pragnący nabyć dany medykament i nieumiejący przypomnieć sobie jego nazwy, szukają jej odpowiednika będącego często odwzorowaniem tzw. obrazu fonicznego nazwy leku tkwiącego w ludzkim umyśle.

Źródłem materiału badawczego złożonego z sześciuset przetransformowanych nazw leków jest: Polski Portal Farmaceutyczny oraz Forum Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej Śląskiego Uniwersytetu Medycznego. Na stronach tych farmaceutyci z całej Polski umieszczają ciekawe, zabawne, przekształcane przez pacjentów nazwy leków.

Każdy medykament występuje jednocześnie pod trzema nazwami: nazwą chemiczną, międzynarodową oraz handlową. Nazwa chemiczna pochodzi od wzoru substancji, z której składa się lek. Nazwa międzynarodowa leku to nazwa powszechnie przyjęta na świecie, zwykle zawiera ona elementy nazwy chemicznej. Nazwa handlowa leku jest nadawana przez konkretnego producenta.

Niektórzy pacjenci, nabywając dany lek i nie pamiętając jego nazwy, pragną ją sobie przypomnieć, odwołując się do różnego typu asocjacji.

Asocjacja, proces kojarzenia, to umysłowe łączenie ze sobą myśli, wrażeń, wyobrażeń w taki sposób, że uświadomienie sobie jednego automatycznie przywołuje w pamięci inne [Dunaj 2007].

Pacjenci, którzy nie potrafią przypomnieć sobie często skomplikowanej dla nich nazwy leku, mogą wykorzystywać mechanizm „usensownienia” zdaniem pacjentów bezsensownych nazw lekarstw. O mechanizmie

---

¹ Niniejszy artykuł powstał na podstawie pracy magisterskiej pt. *Mechanizmy transformacji nazw leków jako skutek procesów asocjacyjnych* napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Bogusława Dunaja.

„usensownienia” w odniesieniu do procesu zapamiętywania ciągu zgłosek „bez sensu” pisał Włodzimierz Szewczuk, który zauważył, że większość badanych podejmowała działania myślowe polegające na ich „usensownieniu”. Dzięki temu procesowi ciąg zgłosek do zapamiętania: *gor-paz-nis* przyjął postać: ‘gór pas(mo) nis(kich)’. „Mechanizm usensownienia” możliwy jest dzięki procesowi kojarzenia przez podobieństwo.

W. Szewczuk konstatuje, iż

w procesie zapamiętywania zgłosek bez sensu występuje bardzo wyraźna tendencja do usensownienia bezsensownego materiału, realizująca się w postaci ujmowania zgłosek jako części przypominających się sensownych wyrazów, w postaci wiązania zgłosek z wyrazami do nich podobnymi, przypominającymi się samorzutnie z ewentualnym wybieraniem spośród kilku wyrazów „najodpowiedniejszego”, o czym decyduje najczęściej jego obrazowość i powiązania z doświadczeniem [Szewczuk 1972: 158].

Według tego badacza

Przy zapamiętywaniu materiału zgłosek bez sensu uwidacznia się również zależność jego skuteczności od związku materiału z minionym doświadczeniem i od jego struktury w sensie stosunku poszczególnych składników do siebie [Szewczuk 1972: 158].

Mechanizm „usensownienia”, który z reguły jest automatyczny, nie jest jedynym sposobem modyfikacji nazw leków dokonywanym przez niektórych pacjentów.

Materiał badawczy dowodzi, iż pacjenci mogą dokonywać modyfikacji nazw leków intencjonalnie, świadomie, w wyraźnie określonym celu: eufemistycznym, satyrycznym. Zmodyfikowane przez kupujących nazwy leków przybierają nieraz zabawne, komiczne formy, które mogą być wynikiem gry słownej oraz są rezultatem ekspresji uczuć pacjentów.

Pacjenci, modyfikując oficjalne nazwy leków, tworzą częściej struktury dwu- i więcejwyrazowe niż jednowyrazowe. Oficjalne nazwy medykamentów, na których dokonywano modyfikacji, liczyły 51% form dwu- i więcejwyrazowych, natomiast liczba zmodyfikowanych przez pacjentów nazw leków składała się już z 59% więcej niż jednowyrazowych form.

Wśród zmodyfikowanych jednowyrazowych form nazewniczych leków można wyróżnić: formy odapelatywne, struktury powstałe od *nomina propria*, struktury powstałe w wyniku błędnej wymowy, struktury derywowane afiksalnie, ucięcia.

Do struktur odapelatywnych należą formy, które są rezultatem powiązania przez pacjenta nazwy leku z rzeczownikami pospolitymi, np.: *acetylen* (zamiast nazwy leku Altacet), *brodawczak* (lek Brodacid), *striptiz* (Strepsils), *szerszeń* (Żeń-szeń).

Do struktur utworzonych od *nomina propria* należą formy, które są związane z nazwami własnymi, np.: *Eskimos* (Esputicon), *Pankracy* (Neopankreatyna), *Waldek* (Walidol).

Do zmodyfikowanych nazw leków, które powstały w wyniku błędnej wymowy pacjentów, zaliczyć można: *eszinapur* (na określenie leku Echinapur), *zinkofar* (Ginkofar).

Przykładem struktury nazewniczej derywowanej afiksalnie jest *bryzgacz* będący formą podaną przez pacjenta pragnącego kupić lek Tymsal, którego aplikacja polega na rozpylaniu w jamie ustnej; stąd skojarzenie pacjenta: „rozpylać – przyskać – bryzgać”.

Zmodyfikowaną nazwą leku powstałą w wyniku ucięcia jest forma *drosex* (na określenie leku Drosetux).

Analiza formalna zgromadzonego materiału pozwala stwierdzić, iż wśród przekształconych struktur jednowyrazowych najmniej liczną grupę stanowią struktury derywowane afiksalnie oraz ucięcia.

Biorąc pod uwagę struktury więcej niż jednowyrazowe, można stwierdzić, iż dominują wśród nich formy zbudowane na zasadzie: człon konstytutywny + postmodyfikator, czego przykładem są takie struktury, jak: *krople Amora* (na określenie leku Amol) oraz *krople afrykańskie* (Afrin).

Analiza znaczeniowa przetransformowanych przez pacjentów nazw leków pozwala wyróżnić co najmniej kilkanaście pól semantycznych, w obrębie których dokonywana jest modyfikacja.

Pola te dotyczą m.in.: formy, postaci leku, np. *tabletki na pierdzenie* (Boldaloin). Leki ze względu na swoje fizykochemiczne właściwości występują w postaci: stałej (w takiej formie występują m.in. proszki, tabletki, kapsułki, drażetki oraz lingwetki), półstałej (maści, pasty) oraz płynnej (roztwory, płyny infuzyjne, syropy, zawiesiny). Forma, postać, w jakiej występuje lek, wiąże się również z jego aplikacją. Rodzaj aplikacji danego leku może takie wpływać na modyfikację jego nazwy dokonywaną przez pacjenta. Przykładem tego zjawiska jest forma *ćpun* będąca nazwą preparatu wypowiedzianą przez pacjenta pragnącego nabyć sztyft do nosa. Donosowa aplikacja sztyftu kojarzy się pacjentowi z braniem narkotyków. Innymi przykładami tego rodzaju modyfikacji są formy: *czopki w odbyt* (aplikacja doodbytnicza), *ferrero do picia* (aplikacja doustna), *tabletki do cykania* (aplikacja doustna).

Modyfikacje nazw leków są związane także z przeznaczeniem, zastosowaniem preparatu, dotyczą narządów, organów, którym lek ma pomóc, bądź schorzeń, które lek powinien wyeliminować, np.: *Calgonit do zębów* (Corega Tabs); Corega Tabs to tabletki czyszczące protezę zębową, zapewniają bezpieczną i efektywną pielęgnację. Calgonit jest preparatem stosowanym do odświeżania zmywarek, zapewniającym czystość i świeży zapach. Taka modyfikacja nazwy leku w tym przypadku mogła wiązać się również z funkcją „czyszczenia i odświeżania”, którą obydwie preparaty pełnią. Kolejnymi przykładami tego typu transformacji są: *kolki do stóp* (kliny na haluksy), *płyn na niepokój w głowie* (preparat przeciw wszawicy), *płatki do czyszczenia wągrów* (płatki kosmetyczne).

Wiele transformacji nazw medykamentów ma związek ze składem, zawartością danego leku, np.: *lep smolny* (określenie Kapsiplastu będącego plastrzem leczniczym, w którego skład wchodzi asfalt destylowany błędnie kojarzony ze smołą),

maść z lasu na nogi (określenie maści borowinowej, której głównym składnikiem jest borowina, występujący w lesie niewysuszony torf leczniczy), *maść żmija* (określenie maści Viprosal zawierającej jad żmii zygzakowatej).

Grafika widniejąca na opakowaniu danych leków również wpływa na szereg modyfikacji, np. *dwa serca* (nazwa preparatu wypowiedziana przez pacjenta pragnącego zaopatrzyć się w lek Biovital, na którego opakowaniu widnieją dwa serca), *herbata z dwiema kobietami* (określenie Red Slim Tea, herbaty, której opakowanie przedstawia dwie ciemnowłose kobiety), *tabletki na ból gardła z kurczakiem* (nazwa podana przez pacjenta, który pragnął nabyć lek o nazwie Halset, na którego opakowaniu widnieje zwierzę podobne do ptaka).

Pacjenci dokonują modyfikacji nazw medykamentów, uwzględniając także działanie preparatu, np.: *tabletki na popęd kału*, określenie to odnosi się do tabletek przeczyszczających.

Transformacje nazw leków są często związane z reklamami danych medykamentów. Przykładem tego rodzaju zjawiska jest forma *ibumbum*, która odnosi się do leku o nazwie Ibum, w którego reklamie pojawia się wielokrotnie powtarzana, śpiewana sekwencja: „ibum, ibum, ibum, ibum, ibum...”. Forma *plaster goździkowa* odnosi się do Etopiryny, której reklama zawiera powtarzaną sekwencję: „Goździkowa przypomina: na ból głowy – Etopiryna”.

Wiele modyfikacji nazw leków ma związek z fauną oraz florą, czego rezultatem są formy nazewnicze medykamentów zawierające elementy świata zwierzęcego oraz roślinnego, np.: *bobry* (Ibuprom), *maść żmija* (Viprosal B), *mięta wieprzowa* (mięta pieprzowa), *psi plaster* (Kapsiplast), *szerszeń* (Żeń-szeń), *buraki z gliceryną* (Boraks z gliceryną), *chwast żel* (Fastum żel), *glon c* (Colon C), *magnolia w tabletkach* (Maalox), *syrop malina* (syrop Malia).

Nazwy leków zmodyfikowane przez pacjentów mogą być związane z narządami, częściami ciała; nieraz są to formy wulgarne, np.: *cipest* (Cilest), *insulina w penisie* (insulina w penie), *piposterol* (Peposterol).

Wiele przekształconych nazw leków jest powiązanych z wydzielinami, wydaliniami oraz tworami będącymi objawami chorób, np.: *brodawczak* (Brodacid), *flegmalina* (Flegamina), *masło kałowe* (masło kakaowe), *tabletki na katar* (Disophrol), *tabletki na pierdzenie* (Boldaloin), *tabletki na popęd kału* (tabletki przeczyszczające).

Pacjenci, dokonując transformacji nazw leków, wykorzystują do tego celu również kolory, czego przykładem mogą być takie formy, jak: *czarne sadze* (Carbo Medicinalis), *różowe na kaszel* (Tussipect), *rudy skorpion* (Rutinoscorbin), *tabletki z kolorową muszlą* (Deprim).

Formy nazewnicze leków wypowiedziane przez kupujących są niekiedy związane z kwestiami dotyczącymi religii, śmierci, nieszczęścia, np.: *Allach* (Alax), *Ave Maryja* (Aviomarin), *Lewiatan* (Lewitan), *tabletki katolickie* (tabletki z krzyżkiem), *woda Chrzciciela* (woda Jan), *fatum* (Fastum), *nekrolog* (Controloc),

prosektorium (Prestarium), *tabletki cmentarne* (tabletki z krzyżykiem), *ziola popiół* (ziola piołun).

Przekształcone przez pacjentów nazwy leków mają wiele wspólnego z językiem dziecka, bajkami, baśniami, np.: *glukometr akuku* (glukometr Accu-check); *papu* (Apap), *papabalgina* (Pabialgina), *maść ze skrzata polnego* (maść ze skrzypu polnego), *maść z tłustego misia* (maść z sadła świstaka).

Do budowania form nazewniczych leków pacjenci wykorzystują kwalifikatory, oznaczenia wielkości, ilości, natężenia, np.: *maść z pięciu korników* (maść pięciornikowi), *nurofen menstrual* (Nurofen menstrual), *płyn do higieny intensywnej* (płyn do higieny intymnej), *proszek potrójny* (Proszek troisty).

Pora stosowania danego lekarstwa może również wpływać na modyfikację jego nazwy dokonywaną przez pacjenta, np. *woda z rana* (woda Jan).

Wiele zmodyfikowanych nazw leków wiąże się z częściami garderoby, erotyką, np.: *majtki w tabletkach* (Manti w tabletkach), *striptiz z miodem* (Strepsils z miodem i cytryną).

Nazwy lekarstw wypowiedane przez pacjentów są nacechowane emocjonalnie, nieraz jest to nacechowanie pejoratywne, wulgarnie, czego dowodem są formy nazewnicze, takie jak: *halupierdol* (Haloperidol), *jebuprom* (Ibuprom), *maść ichtiolowa* (Maść ichtiolowa).

Kupujący leki i niepamiętający ich nazw próbują sobie je przypomnieć poprzez przywołanie sekwencji liter, np.: *lek na „a”* (Acard), *lek przeciwbólowy na „b”* (Ibuprom), *przeciwbólowe na „maj”* (Majami), *sulfa coś tam* (Sulfaguanidyna).

Wiele nazw medykamentów tworzonych przez pacjentów nawiązuje do budynków, budownictwa, pomieszczeń, na przykład: *krople solarium* (krople Solaren); *liść sauny* (Liść senesu); *piramidy n* (Piramidon); *syrop stodola* (syrop Stodal). Skojarzenia pacjentów dotyczą także substancji, które pozwalają utrzymać dom w czystości, np.: *Ajax* (Alax), *Calgon* (Colon C), *Sidolux* (Saridon).

Przekształcone nazwy leków odnoszą się także do napojów, artykułów żywnościowych, np.: *bebilon pepsy* (Bebilon pepti), *maść lipton* (maść Lioton), *zubrówka* (woda Zuber), *krem z jaja* (krem Ziaja), *legumina* (Flegamina).

Materiał badawczy dowodzi, iż świat muzyki, dźwięków, zespołów również wpływa na modyfikacje nazw lekarstw. Świadczyć o tym takie mogą formy, jak: *aspiryna bajerful* (Aspiryna Bayer), *bemol* (Amol), *polopiryna szumiąca* (Polopiryna C).

Pacjenci tworzą nazwy leków, przywołując także obiekty kuli ziemskiej, wszechświata, np.: *aspiryna bawarska* (Aspiryna Bayer), *azjapiryna* (Azathio-piryna), *krople afrykańskie* (Afrin).

Osoby nabywające dane medykamenty w aptece często kreują ich nazwę, przywołując osoby, postaci. Mogą to być osoby, postacie znane, sławne, np.: *aspiryna balcerowska* (Aspiryna Bayer), *woda Jana Pawła* (woda Jan), fikcyjne, literackie, mitologiczne, np.: *milikordian* (Milocardin), *plajster goździkowa* (Etopiryna), *płyn*

Esmeralda (Enema), *ziola Herkules* (ziola Hipokrates), *żel Winnetou* (Venoruton żel), będące wykonawcami określonych czynności, zawodów, np.: *armator* (Aromatol), *aspirin protektor* (Aspirin Protect), *introligator do tatum rosa* (irygator Tantum Rosa), *terminator* (Tormentiol), dotknięte schorzeniami, cierpieniami, nieszczęściem, np.: *cukrzyk* (słodzik), *ćpun* (szyft do nosa), *denaten* (Penaten), *tabletki na katar: desperat* (Disophrol). Mogą to być również osoby, które przez swoje zachowanie, cechy charakteru, osobowości, temperamentu wzbudzają negatywne emocje, np.: *bufon* (Ibufen), *lampucera* (Lipancrea).

Pacjenci dokonują transformacji nazw leków, wykorzystując metonimię. Przykładami tego mechanizmu transformacyjnego mogą być formy, w których nazwa substancji została zastąpiona przez osobę korzystającą z danego preparatu, np.: *cukrzyk* jako określenie słodziku; syntetycznej substancji stosowanej zamiast cukru przez cukrzyków, czyli ludzi cierpiących na cukrzycę; *ćpun* jako forma nazewnictwa użyta przez pacjenta pragnącego nabyć szyft do nosa; odnosząca się do narkomana, człowieka zażywającego narkotyki, różne używki; także wachającego klej.

Wśród form nazewnictwa medykamentów utworzonych na zasadzie metonimii wyróżnić można również te, w których nazwa leku została zastąpiona przez dolegliwość, którą dany lek, medykament zwalcza, np.: *brodawczak* (Brodacid); *nagniotki na odciski* (określenie plastra na odciski; „nagniotek” to odcisk).

Materiał badawczy dowodzi, iż pacjenci, przekształcając nazwy leków wykorzystują synekdochę. O mechanizmie tym świadczą mogą takie formy, jak: *kolki do stóp* jako określenie klinów na haluksy – krzywe palce. Mamy tu do czynienia ze zjawiskiem *totum pro parte* – „całość zamiast części”; „kolki” do stóp zamiast „na krzywe palce stóp”. Forma *krople do prawego ucha* to określenie kropli do uszu – w tym przypadku zamiast liczby mnogiej użyto liczby pojedynczej. *Olej z rekina wątrobowego* to podana przez pacjenta nazwa oleju z wątroby rekina. Zamiast oleju z wątroby rekina, pacjent zażądał oleju z rekina.

Wśród nazw leków wypowiedzianych przez pacjentów istnieje grupa form gwarowych, w której znajdują się takie struktury, jak: *floster* (określenie plastra; w gwarze śląskiej „floster” to plaster), *maść na wronie oka* (określenie maści na odciski), w gwarze Śląska Cieszyńskiego „wróni oko” to odcisk; *tabletki na kucanie* (określenie tabletek na kaszel), w gwarze śląskiej „kucac” – „kaszel”).

Jednym z mechanizmów transformacji nazw leków jest również proces metaforyzacji. Metafory są bardzo często wykorzystywane przez pacjentów pragnących zaopatrzyć się w dany środek, którego zakup bardzo ich krępuje. Najczęściej metaforyzacja nazw ma miejsce, gdy pacjenci kupują produkty związane z erotyką, intymną sferą życia; np.: *tabletki pps – pierwsza pomoc seksualna* (Levitra).

Mechanizmem transformacji nazw leków stosowanym przez kupujących medykamenty jest także proces neosemantyzacji, polegający na zastąpieniu właściwej nazwy danego leku przez wyraz, który zyskuje nowe znaczenie,

np.: *krzyżak* (określenie tabletek z krzyżykiem Coffepirine), tabletki z krzyżykiem posiadają wytłoczony znak krzyża, który występuje na grzbiecie pażków zwanych krzyżakami. Forma *pijawki* to określenie zastrzyków. Pijawka to przedstawiciel podgromady zwierząt wodnych z typu pierścienic żywiący się krwią zwierzęcą, ludzką. Pijawki są także wykorzystywane w medycynie. Kreacja tego neosemantyzmu opiera się na metaforze, natomiast podobieństwo pomiędzy „pijawkami” a „zastrzykami” dotyczy „wkłuwania się do organizmu, kontaktu z krwią”.

Podsumowując, najczęstsze modyfikacje nazw leków dokonywane przez niektórych pacjentów wiążą się z podobieństwem brzmieniowym, formą, postacią leku oraz składem, zawartością preparatu. Nowo utworzone formy nazewnicze leków są często rezultatem ekspresji pacjentów, żartów językowych.

Pacjenci przekształcający nazwę danego medykamentu stosują eufemizmy polegające na zastąpieniu zbyt dosadnej, wstydlivej dla nich nazwy leku przez wyraz, zwrot o łagodnym znaczeniu. Bardzo często zdarza się również, iż kupujący leki wykorzystują dysfemizmy, które z kolei polegają na zastąpieniu przyzwoitego, oględnego słowa wyrażeniem drażliwym, dosadnym.

Wiele modyfikacji nazw leków związanych jest z malapropizmami polegającymi na użyciu niewłaściwego wyrazu o nieodpowiednim znaczeniu zamiast podobnego w brzmieniu poprawnego wyrazu.

Literatura

- Berlyne D.E., 1969, *Struktura i kierunek myślenia*, Poznań.
- Cienkowski W., 1978, *Język dla wszystkich*, Warszawa.
- Czajkowski A. (red.), 1998, *Słownik gwary śląskiej*, Katowice.
- Doroszewski W. (red.), 1958–1968, *Słownik języka polskiego*, t. 1–10, Warszawa.
- Dunaj B. (red.), 2007, *Nowy słownik języka polskiego*, Kraków.
- Grabias S., 1981, *O ekspresywności języka*, Lublin.
- Komender J. (red.), 1996, *Wielki słownik medyczny*, Warszawa.
- Korpanty J. (red.), 2005, *Mały słownik łacińsko-polski*, Warszawa.
- Kurcz I., 2005, *Psychologia języka i komunikacji*, Warszawa.
- Łobacz P., Mikołajczak-Matyja N., 2002, *Skojarzenia słowne w psycholeksykologii i onomastyce psycholingwistycznej*, Poznań.
- Ochmann D., 1997, *Prasowe kontaminacje leksykalne (Analiza strukturalna)*, „Język Polski”, z. LXXVII, s. 131–144.
- Przybylska R., 2003, *Wstęp do nauki o języku polskim*, Kraków.
- Szewczuk W., 1972, *Psychologia zapamiętywania*, Warszawa.
- Tomasello M., 2002, *Kulturowe źródła ludzkiego poznawania*, Warszawa.
- Wronicz J. (red.), 1995, *Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego*, Wisła.

**THE MECHANISMS OF THE PATIENTS TRANSFORMATION
OF THE NAMES OF THE MEDICINES**

Summary

This article shows the mechanisms of the patients transformation of the names of the medicines. Patients who want to purchase some medicaments and cannot remember theirs names mix the words. They can do it in two ways: accidentally (using associations) and intentionally (imagining comic words).

Modified names of the medicines refer to proper nouns and common nouns, forms of the medicines, purposes of the medicaments, kinds of the application and ingredients of the medicines.

Most of the transformed names of the medicines are the result of the phonetic similarity.

Transformed names of the medicines have very comic forms. Patients create the names of the medicines using metaphors, metonymies and neologisms.